

Iwona Kaczmarek
i_kaczmarek@poczta.onet.pl
Uniwersytet Łódzki
Biblioteka Geograficzna

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNA BIBLIOTEKI GEOGRAFICZNEJ UŁ (METODY TRADYCYJNE I WSPÓŁCZESNE)

Abstract: The essay tracks the issue of the activities of the Łódź University Library at the Faculty of Geography Science as far as collecting, processing and accessing the data are concerned. The following issues have been discussed: traditional and current methods of librarian activity, basic issues of scientific information including the library data sources, data bases available online in the University network, digital libraries resources as well as the techniques of collecting information from the accessible vast networks.

Słowa kluczowe: katalog, bibliografia, baza danych, biblioteka cyfrowa

Biblioteka Geograficzna UŁ powołana została decyzją Rektora Uniwersytetu Łódzkiego 7 lipca 1999 r. jako biblioteka kierunkowa, działająca w sieci bibliotek zakładowych, a od 2001 r. wraz z utworzeniem Wydziału Nauk Geograficznych UŁ pełnić zaczęła funkcje biblioteki wydziałowej. Od początku funkcjonowania Biblioteka Geograficzna uczestniczy w procesie zmian technologicznych, które dokonują się w polskich bibliotekach przełomu XX i XXI w. Innowacje dotyczą najbardziej podstawowych funkcji biblioteki. Obok tradycyjnych metod działalności wdrażane są metody nowoczesne, dostosowane do zmieniających się warunków otaczającej rzeczywistości oraz potrzeb czytelników. Pragnę przedstawić, jak nowoczesne technologie biblioteczne oraz komputerowe systemy informacyjno-wyszukiwawcze zrewolucjonizowały działalność biblioteczno-informacyjną Biblioteki Geograficznej.

Gromadzenie i udostępnianie księgozbioru

Podstawą działań biblioteki naukowej są przede wszystkim odpowiednio wyselekcjonowane zbiory własne. Księgozbiór Biblioteki Geograficznej gromadzony jest zgodnie z problematyką nauk geograficznych oraz kierunkami badań prowadzonymi na Wydziale Nauk Geograficznych UŁ¹. Tworzenie celowego i trafnego księgozbioru wymaga ścisłej współpracy z czytelnikami, rozpoznawa-

¹ Podział nauk geograficznych przedstawił Stanisław Leszczycki – por. *Geografia powszechna*, red. A. Malicki, t. 1, Warszawa 1962, s. 50–56.

nia, a nawet przewidywania kierunków rozwoju dyscyplin geograficznych. Kształtowanie księgozbioru opiera się na wnikliwych poszukiwaniach bibliograficznych, znajomości czasopism i wydawnictw informacyjno-reklamowych oraz penetracji rynku wydawniczego. W Bibliotece Geograficznej coraz większego znaczenia w procesie uzupełniania księgozbioru nabiera informacja elektroniczna. Na bieżąco aktualizowana informacja zamieszczana na stronach internetowych wydawnictw, ośrodków akademickich oraz instytucji, których profil badawczy odpowiada zainteresowaniom geografów, przybiera charakter informacji księgarskiej, skierowanej lub pełnotekstowej, dającej możliwość zapoznania się z zawartością publikacji będących w najnowszej ofercie. Dostępna jest także opcja zakupu książek przez odpowiedni formularz lub linki do sklepu internetowego.

Regulamin Biblioteki Geograficznej przewiduje, iż czytelnikami zostać mogą pracownicy i studenci Wydziału Nauk Geograficznych UŁ. Wychodząc naprzeciw tym dwóm grupom czytelników, na gromadzony księgozbiór składają się: materiały naukowe wspomagające proces dydaktyczny oraz źródła informacji odzwierciedlające aktualny stan badań nauk geograficznych. W Bibliotece Geograficznej księgozbiór udostępniany jest w wolnym dostępie do części zbiorów. Wydzielony został także zbiór magazynowy, który stanowią książki o charakterze ściśle naukowym (tj. prace analityczne czy rozprawy metodologiczne). Książki udostępniane w czytelni w wolnym dostępie do półek przydzielone zostały do wyznaczonych działów i poddziałów odpowiadających strukturze nauk geograficznych, a w ramach poddziałów ustawione na półkach według układu numerycznego. W działach obok książek zestawiono też czasopisma odpowiednio dobrane profilem. Wyodrębniono też dział ogólny, prezentujący podstawowe materiały geograficzne, tj. encyklopedie, słowniki geograficzne i nauk pokrewnych, bibliografie oraz informatory. W czytelni udostępniane są także materiały statystyczne zgrupowane w działach: statystyka regionalna i statystyka branżowa. Wydawnictwa statystyczne obejmują statystykę bieżącą i dane statystyczne z lat ubiegłych, co ułatwia zebranie materiałów do odtworzenia dynamiki przebiegu badanych procesów. Wszystkie nowe nabytki Biblioteki Geograficznej prezentowane są w czytelni na regale z nowościami. Czytelnicy mają możliwość bezpośredniego zapoznania się także z pozycjami z księgozbioru magazynowego, dzięki czemu więcej książek z tego zbioru wchodzi do obiegu czytelniczego. Udostępnianie zbiorów w wolnym dostępie do półek, współcześnie stosowane przez większość polskich bibliotek², zapewnia szybką informację o zbiorach i pozwala na bezpośredni wybór najodpowiedniejszych materiałów. Jednocześnie możliwość przeglądowego zapoznania się z prezentowaną literaturą przedmiotu powoduje, iż czytelnicy często sami wskazują, jakie publikacje powinny znaleźć się w zbiorach biblioteki, stając się przez to waż-

² Por. *Bibliotekarstwo*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 1998, s. 171–177.

nym źródłem informacji o nowych publikacjach. Biblioteka Geograficzna nie wprowadziła komputerowego modułu udostępniania. Publikacje wypożyczane są na tradycyjne rewersy. Część książek oznaczona jako do korzystania na miejscu wypożyczana jest tuż przed zamknięciem do zwrotu w dniu następnym zaraz po otwarciu biblioteki.

Aparat biblioteczny

Sprawne udostępnianie zbiorów nie może odbywać się bez wcześniejszego ich opracowania. Istotnym elementem działalności bibliotecznej jest tworzenie wartościowego, odpowiednio zorganizowanego pomocniczego aparatu bibliotecznego, którego podstawą są katalogi biblioteczne. Informacje o księgozbiorze głównym Biblioteki Geograficznej udostępniane są w katalogach kartkowych (oddzielny katalog książek i czasopism) oraz katalogu komputerowym. Oprócz katalogów alfabetycznych nadal prowadzony jest kartkowy katalog rzeczowy w układzie systematycznym wzorowanym na podziale nauk geograficznych przyjętym przez Polską Akademię Nauk przy opracowaniu *Bibliografii geografii polskiej*. W obrębie działów i poddziałów karty ułożone zostały w układzie chronologicznym. Katalogi informują o księgozbiorze magazynowym i czytelnianym. Tradycyjne katalogi kartkowe, kiedyś podstawowe źródło informacji o zbiorach Biblioteki Geograficznej, ciągle spełniają swe funkcje informacyjne. Geografowie zorientowani w układzie nauk geograficznych bez trudności odszukują odpowiednie pozycje w katalogu systematycznym. Czytelnicy Biblioteki Geograficznej mogą korzystać także z katalogu elektronicznego. Księgozbiór Biblioteki Geograficznej katalogowany jest w systemie Horizon od 2003 r. Skatalogowane zostały wszystkie pozycje wydane po 1997 r., a sukcesywnie wprowadzane są pozycje starsze, również zagraniczne serie wydawnicze cieszące się szczególnym zainteresowaniem czytelników. Informacje o księgozbiorze Biblioteki Geograficznej ukazują się na stronie internetowej katalogu Biblioteki Uniwersyteckiej z oznaczeniem literowym BG³. Zbiory kartograficzne nie zostały skatalogowane, do każdego rodzaju map wielkoskalowych prowadzony jest w czytelni kartograficznej odrębny skorowidz w postaci odwzorowania konturowego obszaru Polski z zaznaczonymi cząstkowymi obszarami, które zostały objęte konkretną mapą (z podaniem jej oznaczenia sygnaturowego).

Działalność Biblioteki Geograficznej nie ogranicza się tylko do opracowywania i udostępniania źródeł pierwotnych oraz tworzenia systemu informacji pochodnej o zbiorach własnych i ich treści. Istotnym elementem działalności jest

³ Informacja katalogowa o zbiorach Biblioteki Geograficznej dostępna jest online ze strony domowej Biblioteki Uniwersyteckiej (www.lib.uni.lodz.pl) lub pod adresem WWW konsorcjum bibliotek łódzkich (www.biblioteki.lodz.pl).

funkcja informowania o zbiorach innych ksiąźnic oraz o piśmiennictwie geograficznym w ogólności. Pracownicy naukowcy Wydziału Nauk Geograficznych UŁ korzystają z wielu bibliotek w kraju i za granicą, dlatego ważna jest możliwość przeszukiwania katalogów elektronicznych wszystkich bibliotek naukowych w Polsce⁴ i na świecie. Niekiedy ich efektem jest wskazanie czytelnikowi adresu internetowego, pod którym znajdzie pozycję w formie elektronicznej.

Bibliografie i bazy bibliograficzne

Tradycyjnymi narzędziami informacji naukowej w Bibliotece Geograficznej są drukowane **bibliografie specjalne**. Poszukiwania bibliograficzne prowadzone są w ogólnogeograficznej *Bibliografii Geografii Polskiej*⁵, a także w bibliografiach poszczególnych dyscyplin geograficznych (np.: *Bibliografia prac z zakresu osadnictwa i ludności*, *Bibliografia geografii przemysłu za lata 1963–1983*, *Dorobek polskiej historii geografii i kartografii w l. 1945–1969* i inne), a także bibliografiach regionalnych (np.: *Łódzka bibliografia regionalna 1945–1970, 1971–1980, Materiały do bibliografii dziejów ziem regionu piotrkowskiego* i inne). Bibliografie retrospektywne stanowią podstawowe źródło informacji o publikacjach starszych. Istotną jednak zmianą, co podkreśla Jerzy Reizes-Dzieduszycki⁶, jaka dokonała się w działalności informacyjno-bibliotecznej, jest zastąpienie dotychczasowych systemów informacyjno-wyszukiwawczych przez komputerowe bazy danych i wprowadzenie dokumentów elektronicznych jako postaci utrwalania i rozpowszechniania informacji. Dostępne w internecie **bazy bibliograficzne** umożliwiają przeszukiwanie bieżącego piśmiennictwa polskiego i zagranicznego. Bazy wyposażone w rozbudowany aparat wyszukiwawczy (indeksy, operatory logiczne) nie tylko znacznie skracają czas poszukiwań bibliograficznych, ale umożliwiają wieloaspektowość jednorazowych poszukiwań (według różnych kryteriów); skuteczne korzystanie z nich wymaga

⁴ Poprzez katalog centralny NUKAT oraz KaRo możliwe jest przeszukiwanie zbiorów bibliotek w Polsce.

⁵ *Bibliografia geografii polskiej*. Wydaje ją Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania w Warszawie. Bibliografia ukazuje się od 1935 r., prezentuje literaturę geograficzną wydawaną od 1918 r. – za lata 1918–1927 opracowana przez Janinę Piasecką wydana została w 1971 r., za lata 1936–1944 opracowana przez St. Leszczyckiego, Janinę Piasecką i Bogodara Winida ukazała się w roku 1959. Bibliografia geograficzna za lata 1928–1933 i 1934 opracowana przez Wiktora Ormickiego ukazała się w 1935 r. jako dodatek do „Wiadomości Geograficznych”, a za rok 1935 również jako dodatek do tego miesięcznika w 1936 r. W postaci drukowanej obecnie dostępne są tomy bibliografii obejmujące piśmiennictwo do 2007 r.

⁶ *Informacja naukowa. Rozwój, metody, organizacja*, red. Z. Żmigrodzki, W. Babik, D. Pietruch-Reizes, Warszawa 2006, s. 130.

od bibliotekarzy dobrej orientacji w ich zawartości. Spośród baz prezentujących międzynarodowe piśmiennictwo geograficzne istotne znaczenie informacyjne mają te, które informują o zbiorach Biblioteki Amerykańskiego Towarzystwa Geograficznego (American Geographical Society Library)⁷. *On-line Geographical Bibliography*⁸ – baza katalogowa o funkcji bibliografii – informuje o publikacjach wydawanych od 1985 r.⁹ Prezentuje książki, artykuły z periodyków geograficznych oraz dokumenty rządowe, mapy i atlasy geograficzne. Baza *Current Geographical Publication – Contens*¹⁰ stanowi informator o zawartości najnowszych numerów czasopism geograficznych¹¹. Bazą bibliograficzno-abstraktową o zasięgu międzynarodowym jest *USGS Publications Warehouse*¹², tworzona przez United States Geological Survey – instytucję naukowo-badawczą zajmującą się problemami z zakresu czterech dyscyplin nauk o Ziemi: biologii, geografii, geologii i hydrologii. Stanowi ona cenny informator o publikacjach dotyczących przede wszystkim badań nad przemianami krajobrazu Stanów Zjednoczonych, a także rozmieszczeniem bogactw naturalnych oraz ryzykiem wystąpienia zagrożeń przyrodniczych na świecie.

Ogólnogeograficzną bazą bibliograficzną prezentującą polskie piśmiennictwo jest opracowywana przez Centralną Bibliotekę Geografii i Ochrony Środowiska *Bibliografia geografii polskiej*¹³. Informuje ona o książkach, mapach i atlasach geograficznych oraz artykułach z zakresu geografii Polski i świata, ochrony środowiska, zagospodarowania przestrzennego, kartografii i GIS, a także tłumaczeniach z języków obcych geograficznych prac naukowych oraz opracowaniach zagranicznych dotyczących geografii polskiej lub Polski z geograficznego punktu widzenia.

W poszukiwaniach bieżących publikacji niezbędnych do prowadzonych na Wydziale Nauk Geograficznych UŁ badań nad regionami Polski cennymi

⁷ Amerykańskie Towarzystwo Geograficzne utworzone w 1851 r., od początku swej działalności dążyło do zgromadzenia jak najpełniejszego księgozbioru geograficznego oraz statystycznego. Obecnie American Geographical Society Library the University of Wisconsin w Milwaukee (w 1979 r. Biblioteka nazwana imieniem Goldy Meir, czwartego Prezesa Rady Ministrów Izraela, która uczęszczała do Uniwersytetu Wisconsin w Milwaukee) jest największą i najważniejszą biblioteką geograficzną (także pod względem zbiorów kartograficznych) Ameryki Północnej.

⁸ *Online Geographical Bibliography* (GeoBib dawniej Current Geographical Publications), [dostęp: 10.03.2009], <http://www.geobib.lib.umw.edu>.

⁹ Biblioteka Geograficzna UŁ dysponuje także zbiorem drukowanej wersji bibliografii.

¹⁰ *Current Geographical Publication – Contens*, [dostęp: 10.03.2009], <http://www.geobib-lib.uwm.edu>.

¹¹ Aktywna lista tytułów czasopism stanowi link otwierający widok zeskanowanego spisu treści najnowszego, będącego w zbiorach biblioteki, numeru czasopisma.

¹² *USGS Publications Warehouse*, [dostęp: 10.03.2009], <http://pubs.usgs.gov/publications/>, Baza jest kontynuacją wydawanego w latach 1879–2005 kwartalnika „New Publications of the U.S. Geological Survey” (wcześniej „Publications of the U.S. Geological Survey” także w zbiorach Biblioteki Geograficznej).

¹³ *Bibliografia geografii polskiej*, [dostęp: 12.03.2009], <http://www.cbgios.pan.pl/>.

narzędziami informacji są **bibliograficzne bazy regionalne**. Piśmiennictwo dotyczące regionu Polski Środkowej prezentuje baza elektroniczna *Łódzka bibliografia regionalna*¹⁴ zamieszczona na serwerze Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, będąca kontynuacją *Łódzkiej bibliografii regionalnej*¹⁵. Publikacje o Łodzi i regionie, wydawane od 1993 r., rejestrują także *Bazy bibliograficzne*¹⁶ Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Piłsudskiego w Łodzi: *Regionalia* oraz *Ulice Łodzi*. Szerszy zasięg ma baza *Artykuły z czasopism*, obejmująca zagadnienia społeczne, gospodarcze i kulturalne dotyczące Polski oraz świata. W praktyce Biblioteki Geograficznej poszukiwania odpowiednich źródeł informacji o regionach Polski prowadzone są także w pozostałych dostępnych online regionalnych bazach bibliograficznych tworzonych przez biblioteki publiczne¹⁷.

Pracownicy i studenci zainteresowani osiągnięciami geografów łódzkiego ośrodka uniwersyteckiego korzystać mogą z baz bibliograficznych Biblioteki Uniwersyteckiej – *Bibliografii dorobku pracowników UŁ*, *Bazy doktoraty i habi-*

¹⁴ *Łódzka bibliografia regionalna*, [dostęp: 12.03.2009], <http://www.bg.am.lodz.pl/pl/index.htm>.

¹⁵ *Łódzka Bibliografia Regionalna za lata 1945–1970* opracowana została przez Wandę Fronczakową i Wacława Fronczaka, red. Bolesław Świdorski, Łódź 1976; *Łódzka Bibliografia Regionalna 1971–1980* opracowana przez Wandę Fronczakową, Ryszarda Żmudę, Marię Fronczakową, red. Bolesław Świdorski wydana została w 1994 r. przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

¹⁶ *Bazy bibliograficzne*, [dostęp: 12.03.2009], <http://www.wimbp.lodz.pl/wimbp/index.php/katalogi-online.html>.

¹⁷ Wskazać można następujące bazy: *Bibliografie regionalne* (<http://www/wbp.bialystok.pl>), *Bibliografia Śląska i Bibliografia województwa śląskiego* (http://www.bs.katowice.pl/wydawnictwa/wyd_ciagle/), *Baza REGIONALIA* (opisy artykułów z prasy lokalnej od 1999 r.) oraz *Bibliografia Pomorza Zachodniego* (<http://www.biblioteka.koszalin.pl/bazybg.html>), *Baza WANDA (artykuły o Krakowie i regionie)*, *Baza KRAK (książki)* (<http://www.wpb.krakow.pl/bd/>), *Bibliografia Lubelszczyzny* (<http://hieronim.wbp.lublin.pl/>) *Bibliografia regionalna Wielkopolski* (<http://www.wbp.poznan.pl>), *Bibliografia Warmii i Mazur* (<http://www.wbp.olsztyn.pl/katalog/index.htm>), *Bibliografia Pomorza Zachodniego* (http://www.ksiaznica.szczecin.pl/katalog_glowny), *Katalog czytelni warszawianów* (<http://mariner.biblpubl.waw.pl/ALEPH/>), *Baza REGION* (<http://www.wbp.wroc.pl/mak/baza.htm>), *Bibliografia Ziemi Lubuskiej* (http://www.zgora.pl/cgi-bin/wspd_cgi.sh/WService=wsbroker1/prolin.w), *Bibliografia miasta i powiatu* (<http://www.biblioteka.brodnica.pl/>), *Bazy Chelmskiej – książki, dż regionu, kartoteka regionalna, czasopisma regionalne* (<http://www.biblioteka.chelm.pl/fil/home.htm>), *Bibliografia powiatu kolbuszowskiego* (<http://www.biblioteka.kolbuszowa.pl/bibliografia.html>), *Bibliografia zawartości czasopism regionalnych* oraz *Katalog książek czytelni regionalnej MBP w Radomiu* (<http://mbpradom.pl/wykaz.htm>), *Katalog regionalistów MBP w Siedlcach* (<http://www.biblioteka.idt.pl/>), *Bibliografia województwa sieradzkiego* (<http://www.katalogi.pbp.sieradz.pl/bibliografia>), *Bibliografia Zachodniego Mazowsza*. (<http://www.mbp.skierniewice.pl/bibliografia.p/index.html>), *Bibliografia miasta Tarnowa*, *Bibliografia zawartości czasopism tarnowskich* (<http://www.biblioteka.tarnow.pl>), *Bibliografia województwa wałbrzyskiego* (<http://www.atlanty.walbrzych.pl>).

litacje UŁ oraz w zakładce *Katalog informacji naukowej bazy: Doktoraty w UŁ* (od 1945 r.), *Bibliografie dorobku naukowego pracowników UŁ*¹⁸. Ze względu na interdyscyplinarność problemów badawczych podejmowanych przez czytelników Biblioteki Geograficznej poszukiwania bibliograficzne prowadzone są także w ogólnych bazach bibliograficznych i katalogach centralnych opracowywanych przez Bibliotekę Narodową, tj.: *Bibliografia narodowa i bibliografie specjalne, Katalogi centralne, Zbiory specjalne, Wspólna baza Biblioteki Narodowej i bibliotek publicznych*¹⁹.

Biblioteki wirtualne

Zupełną nowością w działalności Biblioteki Geograficznej jest wskazywanie czytelnikom zasobów polskich **bibliotek wirtualnych**. Wiele publikacji, szczególnie z zakresu geografii historycznej, trudno dostępnych w polskich bibliotekach, odnaleźć można w formie zdigitalizowanej. Najbogatszą kolekcję dokumentującą dziedzictwo kulturowe Polski, w tym najważniejsze wydania tekstów naukowych, dokumenty historyczne, dokumenty życia społecznego, czasopisma oraz mapy, stanowi *Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona (CBN Polona)*²⁰. Prasę polską oraz polskie czasopisma naukowe niespotykane w oryginale w żadnej z polskich bibliotek udostępnia *Cyfrowa kolekcja czasopism polskich*²¹ – projekt Biblioteki Narodowej i Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. *Polska biblioteka wirtualna nauk przyrodniczych*²² – umożliwia dostęp do pełnych tekstów artykułów z wybranych polskich czasopism naukowych, także o profilu geograficznym. Cennym źródłem informacji geograficznej są także biblioteki wirtualne, udostępniające dokumenty i materiały dotyczące regionów Polski. *Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa*²³ – stanowi kolekcję elektronicznych wersji książek, zbiorów kartograficznych oraz dokumentów życia społecznego dotyczących Kujaw, Pomorza i Ziemi Dobrzyńskiej, w ramach tej kolekcji udostępnione są także *Vilniana* (publikacje dotyczące Wilna i Ziemi Wileńskiej od 1801 r.). *Małopolska Biblioteka Cyfrowa*²⁴ udostępnia

¹⁸ *Bazy danych BUŁ*, [dostęp: 18.03.2009], <http://www.lib.uni.lodz.pl/bazydanych/html>.

¹⁹ *Katalogi i bazy danych*, [dostęp: 12.03.2009], <http://www.bn.org.pl>.

²⁰ *Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona (CBN Polona)*, [dostęp: 10.03.2009], <http://www.polona.pl/libra>.

²¹ *Cyfrowa Kolekcja Czasopism Polskich*, [dostęp: 10.03.2009], http://buwcd.buw.uw.edu.pl/e_zbiory/ckcp/CKCP.html.

²² *Polska Biblioteka Wirtualna Nauk Przyrodniczych*, [dostęp: 10.03.2009], <http://przyrbwn.icm.edu.pl>.

²³ *Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa*, [dostęp: 10.03.2009], <http://kpbc.umk.pl/dlibra>.

²⁴ *Małopolska Biblioteka Cyfrowa*, [dostęp: 13.03.2009], <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/collectiondescription?drids=1>.

publikacje dotyczące dziedzictwa kulturowego Krakowa i Małopolski. *Podlaska Biblioteka Cyfrowa*²⁵ prezentuje dokumenty kartograficzne i regionalia dotyczące Podlasia, Ziemi Łomżyńskiej i Suwalszczyzny oraz dokumenty znajdujące się w bibliotekach Białorusi, Litwy, Ukrainy i Rosji. Ponadto udostępnia prasę białostocką okresu międzywojennego i PRL, a także druki ulotne. *Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa*²⁶ – obejmuje kolekcje materiałów elektronicznych dotyczących Zielonej Góry i Ziemi Lubuskiej, również w jej dawnych granicach historycznych, wydawnictwa współczesne i archiwalne, kroniki, statuty, przywileje, kartografię, dokumenty życia społecznego. *Śląska Biblioteka Cyfrowa*²⁷ prezentuje książki, czasopisma i innego rodzaju dokumenty dotyczące historycznego Śląska oraz obecnego województwa śląskiego (Opolszczyzna, region bielsko-bialski, częstochowski, Śląsk Cieszyński, Śląsk Czeski, Zagłębie Dąbrowskie), a także Kresów Wschodnich, zwłaszcza Lwowa. *Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa*²⁸ umożliwia dostęp m. in. do dokumentów historycznych i archiwalnych (akty lokacyjne, przywileje, dekrety) dotyczących Poznania i Wielkopolski, najstarsze materiały pochodzą z XIII w. *Cieszyńska Biblioteka Wirtualna*²⁹ zawiera dokumenty dotyczące dziejów i kultury Śląska Cieszyńskiego. *Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego*³⁰ – prezentuje rękopisy, inkunabuły, stare druki, książki, czasopisma, dokumenty życia społecznego, zbiory muzyczne, graficzne i kartograficzne dotyczące obszaru Śląska i Łużyc, ze szczególnym uwzględnieniem Dolnego Śląska i miasta Wrocławia. *Biblioteka Cyfrowa Regionalia Ziemi Łódzkiej*³¹ – udostępnia archiwalia dotyczące Łodzi i regionu. Biblioteki wirtualne umożliwiają dostęp do publikacji bieżących oraz do źródeł i opracowań bardzo cennych dla geografów dokumentujących dziedzictwo kulturowe poszczególnych regionów geograficznych.

Bazy abstraktowe i pełnotekstowe

W polu zainteresowań geografów pojawiają się zagadnienia podejmowane przez badaczy różnych dziedzin nauk społecznych, matematycznych, a nawet medycznych, stąd zainteresowanie czytelników Biblioteki Geograficznej

²⁵ *Podlaska Biblioteka Cyfrowa*, [dostęp: 12.03.2009], <http://pbc.biaman.pl/libra>.

²⁶ *Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa*, [dostęp: 12.03.2009], <http://zbc.uz.zgora.pl/libra>.

²⁷ *Śląska Biblioteka Cyfrowa*, [dostęp: 12.03.2009], <http://www.sbc.org.pl/libra>.

²⁸ *Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa*, [dostęp: 12.03.2009], <http://www.wbc.poznan.pl/libra>.

²⁹ *Cieszyńska Biblioteka Wirtualna*, [dostęp: 12.03.2009], <http://www.kc-cieszyn.pl/biblioteka/biblioteka.html>.

³⁰ *Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego*, [dostęp: 12.03.2009], <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/libra>.

³¹ *Biblioteka Cyfrowa Regionalia Ziemi Łódzkiej*, [dostęp: 12.03.2009], <http://bc.wimbp.lodz.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=1>.

dostępem do elektronicznych baz danych kupowanych przez Bibliotekę Uniwersytecką i udostępnianych w sieci komputerowej Uniwersytetu Łódzkiego. Wskazać można chociażby następujące wielod dziedzinowe **bazy pełnotekstowe i abstraktowe** dostępne poprzez **Bazy danych On-Line**³² Biblioteki Uniwersyteckiej: *Nature*, *Sage Journal*, *Scopus* (baza abstraktowa), bazy *EBSCO*, w tym baza czasopism *A to Z* oraz inne bazy czasopism elektronicznych. Baza *Czasopisma kulturalne w Polsce – katalog* – poprzez proponowane kategorie wyszukiwawcze, tj. Mniejszości narodowe, Polityka i społeczeństwo czy Regionalne, informuje o czasopismach odpowiadających swym profilem konkretnym dziedzinom wiedzy. Baza *Polskie czasopisma medyczne* – umożliwia m. in. dostęp do spisów treści, abstraktów lub pełnych tekstów artykułów z czasopism będących w polu zainteresowań geografów, tj.: „Kosmos”, „Aura”, „Człowiek i Ruch” czy „Kwartalnik Statystyczny”. Bazy abstraktowe i pełnotekstowe zawierają także indeksy cytowań oraz hiperłącza do innych dokumentów elektronicznych, a nawet adresy mailowe do autorów artykułów. Zmienia to zupełnie sposób pracy z tekstem naukowym.

Pisząc o udostępnianiu czasopism elektronicznych, Marek Nahotko przewiduje: „w odróżnieniu od podejścia do udostępniania charakterystycznego dla poprzednich okresów, ukierunkowanego na publikacje tradycyjne i sformalizowane, [...] nowy model umożliwia stworzenie pomostów pomiędzy strukturami komunikacji formalnej i nieformalnej i stymulację rozwoju tych struktur, tworzonych dzięki współpracy społeczności twórców i użytkowników treści naukowych, przedstawianych w czasopismach elektronicznych. Rola biblioteki zostanie zmieniona z zarządzania produktami działalności naukowej do uczestnictwa w procesach komunikacji naukowej”³³.

Na stronie internetowej Biblioteki Uniwersyteckiej w zakładce *Bazy Danych On-line* pojawiają się bazy testowe (udostępniane czasowo), których zakup uzależniony jest od zainteresowania użytkowników, dlatego istotnym elementem działalności informacyjnej Biblioteki Geograficznej stało się wskazywanie nowo zakupionych baz oraz zachęcanie pracowników Wydziału do aktywnej współpracy z Biblioteką Uniwersytecką.

Geograficzne strony internetowe

Pracownicy Biblioteki Geograficznej udzielać muszą niekiedy informacji naukowej w odpowiedzi na potrzebę chwili i okoliczności. Nierzadko znalezienie odpowiedzi na pytanie faktograficzne wymaga poszukiwań w rozległych sieciach komputerowych. Bogatym źródłem informacji geograficznych są

³² *Bazy Danych On-Line*, [dostęp: 18.03.2009], <http://www.lib.uni.lodz.pl/elektrobazydanych.html>.

³³ M. N a h o t k o, *Naukowe czasopisma elektroniczne*, Warszawa 2007, s. 153.

witryny internetowe instytucji, towarzystw i stowarzyszeń geograficznych, a także inne strony WWW. Poprzez ogólnie dostępne wyszukiwarki internetowe rozwinąć można prawie każde zagadnienie wyszukiwawcze. Spośród obcojęzycznych geograficznych stron internetowych wymienić można serwis US Geological Survey³⁴, zawierający informacje służące szeroko pojętej edukacji geograficznej. Dane naukowe podawane na stronach pochodzą od specjalistów pracujących w terenowych oddziałach USGS oraz od innych organizacji i ośrodków, z którymi instytucja współpracuje. Polskojęzyczna wersja strony internetowej US Geological Survey omawia cykl hydrologiczny³⁵. Informacje o stanie środowiska w krajach europejskich, przekazywane przez System Informacji o Środowisku Europy (European Environment Information System), odnaleźć można na stronach: European Environmental Agency³⁶, European Environmental Information and Observation Network³⁷, Report Net³⁸ oraz State of the Environment Reporting Information System³⁹. Cennym źródłem informacji geograficznej jest serwis internetowy *Virtual Geography Department University of Colorado at Boulder*⁴⁰ – projekt stworzony przez Association of American Geographers i National Council for Geographic Education. Serwis udostępnia m. in. zgrupowane według dyscyplin geograficznych linki do interesujących geograficznych stron internetowych oraz innych źródeł informacji. Spośród wskazywanych czytelnikom Biblioteki Geograficznej jako bogate i wiarygodne źródła informacji polskojęzycznych stron internetowych wymienić można stronę Centralnej Biblioteki Geografii i Ochrony Środowiska PAN⁴¹, umożliwiającą m.in. dostęp do baz pełnotekstowych czasopism wydawanych przez Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN oraz Internetowego Atlasu i Mapy Przeglądowej Polski i części innych zasobów online⁴², a także stronę internetową Głównego Urzędu Statystycznego⁴³, prezentującą nowości wydawnicze oraz dane liczbowe. Strony zawierają linki do innych instytucji prowadzących badania o podobnym profilu.

³⁴ *US Geological Survey*, [dostęp: 12.03.2009], <http://geography.usgs.gov/> oraz <http://www.usgs.gov/>.

³⁵ *Cykl hydrologiczny*, [dostęp: 13.03.2009], <http://ga.water.usgs.gov/edu/watercyclepolish.html>.

³⁶ *European Environmental Agency*, [dostęp: 12.03.2009], <http://www.eea.eu>.

³⁷ *European Environmental Information and Observation Network*, [dostęp: 12.03.2009], www.eionet.eu.int/.

³⁸ *Report Net*, [dostęp: 12.03.2009], <http://www.eionet.int/reportnet.html>.

³⁹ *State of the Environment Reporting Information System*, [dostęp: 13.03.2009], <http://countries.eea.eu.int/SERIS>.

⁴⁰ *Virtual Geography Department University of Colorado at Boulder*, [dostęp: 23.03.2009], <http://www.Colorado.EDU/geography/virtdept/resources/contents.htm>.

⁴¹ *Zasoby on-line*, [dostęp: 18.03.2009], <http://maps.igipz.pan.pl/atlas/>.

⁴² Część baz dostępna tylko z komputerów o IP Instytutu.

⁴³ *Bazy danych*, [dostęp: 18.03.2009], <http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xchg/GUS>.

Zakończenie

Działalność biblioteczno-informacyjna Biblioteki Geograficznej uwarunkowana jest przede wszystkim potrzebami pracowników i studentów Wydziału Nauk Geograficznych UŁ. U jej podstaw leży gromadzenie i udostępnianie odpowiedniego księgozbioru oraz informowanie o zbiorach własnych, a także pozostałym piśmiennictwie geograficznym. Wykorzystywane w działalności Biblioteki Geograficznej komputerowe źródła informacji, tj. katalogi i bazy danych online, komercyjne bazy abstraktowe i pełnotekstowe, biblioteki wirtualne oraz możliwość wyszukiwania informacji udostępnianych w rozległych sieciach komputerowych, zupełnie zmienia zakres usług informacyjnych świadczonych czytelnikom Biblioteki Geograficznej. Coraz częściej, oprócz tradycyjnych materiałów bibliotecznych, udostępniane są dokumenty elektroniczne. Nowym aspektem działalności informacyjnej prowadzonej w Bibliotece Geograficznej jest także wskazywanie bibliotecznych systemów wyszukiwawczo-informacyjnych dostępnych w Internecie. Korzystanie z pełnego warsztatu informacji naukowej (tradycyjnego oraz dokumentów elektronicznych) umożliwia jak najpełniejsze wywiązanie się z roli, jaką biblioteka naukowa powinna odgrywać w swoim środowisku, co podkreśliła Wanda Pindłowa: „Biblioteka może [...] pomóc ludziom uzyskać wiarę w siebie i radość z poznawania nowych zjawisk i metod [...]”⁴⁴. Bez zmian bowiem pozostają potrzeby czytelników, a co za tym idzie podstawowe zadania biblioteki, komputeryzacja zaś otworzyła nowe możliwości i nowe wyzwania.

Bibliografia

- Bibliotekarstwo*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 1998.
Geografia powszechna, red. A. Malicki, t. 1. Warszawa 1962.
Informacja naukowa. Rozwój, metody, organizacja, red. Z. Żmigrodzki, W. Babik, D. Pietruch-Reizes, Warszawa 2006.
 N a h o t k o M., *Naukowe czasopisma elektroniczne*, Warszawa 2007.
 P i n d ł o w a W., *Wychowanie przez bibliotekę*, [w:] *Od księgarstwa przez bibliotekoznawstwo do nauki o informacji XXI wieku*, red. J. Leończuk, Białystok 2007.

⁴⁴ W. P i n d ł o w a, *Wychowanie przez bibliotekę*, [w:] *Od księgarstwa przez bibliotekoznawstwo do nauki o informacji XXI wieku*, red. J. Leończuk, Białystok 2007, s. 39.